

## APORTACIÓ DELS INVESTIGADORS DE LA HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA ALS PAÏSOS CATALANS AL CONEIXEMENT DE LA FIGURA D'ANTONI MARTÍ I FRANQUÈS

**M. Dolors Esqué Ruiz; Anna M. Carmona Cornet**

Facultat de Farmàcia. Universitat de Barcelona

La figura científica d'Antoni de Martí i Franquès ha estat, des de fa temps, perfilada per químics notables, com ara Francesc Carbonell i Bravo qui, el 2 de gener de 1833, llegí una nota necrològica i parlà d'Antoni de Martí i Franquès —cavaller de Tarragona i membre corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. En aquest mateix sentit escriu Jaume Parcet en les memòries manuscrites de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona de 1820-1854, reproduït en el *Butlletí Arqueològic* de Tarragona.

Torras i Amat, l'any 1849, estableix la relació de la seva biobibliografia, amb unes connotacions poc usuals a l'època. L'any 1889 Elías de Molins, en el seu diccionari biogràfic fa referència a Antoni Martí i Franquès com a personalitat rellevant en el context de la ciència catalana.

En la memòria inaugural del curs 1893-1984 de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, Josep Balarí i Juvany va fer un rigorós comentari sobre la riquesa de la biblioteca del nostre personatge i Adolf Alegret, l'any 1911, publicà un treball on dóna la seva visió del que fou aquesta figura cabdal de la ciència química al Principat de Catalunya i de les seves aportacions en el context científic català.

Però les dades més precises de l'entorn en què visqué apareixen en una relació manuscrita de Joaquim Maria de Castellarnau, il·lustre descendent de la família Martí i Franquès. Hi ha altres autors que han fet treballs on hom pot trobar dades biogràfiques: Artur Bofill i Poch, Josep M. Bofill i Pichot —en el discurs de resposta al Dr. Font i Quer—, Frederic Rahola, Josep Ixart, Dampier-Whetham. L'any 1932 va ésser commemorat el centenari de la mort de Martí i Franquès. Fou una bona ocasió per a que diversos personatges del món de la cultura evoquessin la seva figura: J. R. Bataller —en l'escrit de 1932 "Antonio de Martí i Franquès"—, Josep Estalella i Graells —a l'article publicat a la revista "Ciència" on parla de Martí com a físic i meteoròleg—, Pius Font i Quer qui posà en relleu l'obra botànica de Martí, i Enric Moles i Ormella —a la publicació apareguda als *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*.

Posteriorment a 1932 han estat publicats altres estudis: l'any 1934, Quintana i Mari —a la revista *Archeion* de París— i Enric Moles i Ormella a les pàgines de la seva obra *Del momento científico español 1775-1885*, publicada per l'*Academia de Ciencias Exactas Físicas y Naturales* de Madrid. El 24 de gener de 1935 les Memòries de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona dediquen un nombre remarcable de llurs pàgines a

mostrar que Martí féu aportacions a molt diverses branques del saber —la meteorologia, la botànica, la química, la filosofia— i a indicar les institucions de les quals fou membre —Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, Reial Acadèmia Médico-pràctica de Barcelona, Societat Econòmica d'Amics del País de Tarragona.

L'any 1982 fou celebrat el 150 aniversari de la mort de Martí i Franquès. En la commemoració hi participaren Enric Casassas i Simó —qui relacionà el tema de la química de la troposfera amb la figura de Martí—, Salvador Rovira que publicà "Antoni de Martí i Franquès i l'Altafulla del seu temps (1752-1832)". Finalment, voldríem esmentar l'estudi que M. Dolores Esqué ha presentat com a tesi doctoral sota la direcció de A. M. Carmona. Ha estat un treball que les autores de la modesta aportació present van fer com a homenatge a Antoni Quintana i Marí a qui consideren l'estudi més important de la figura d'Antoni de Martí i Franquès.

Potser la principal relació manuscrita de l'il·lustre descendent de la família Martí i Franquès, en Joaquim M<sup>a</sup> de Castellarnau, és el que en realitat ens facilita unes dades del seu entorn des de l'any 1750 fins el 1832, data del seu decés.

Altres autors com Artur Bofill i Poch, Josep M. Bofill i Pichot en el seu discurs de resposta al Dr. Font i Quer, J.R. Bataller en el seu escrit realitzat l'any 1932, titulat "Antonio de Martí y Franquès", han estat sens dubte els principals capdavanters en el seu perfil científic.

En motiu del centenari de la mort d'Antoni Martí i Franquès, el Dr. Josep Estalella i Graells, mestre que fou del Dr. Quintana i Marí i de la Dra. Carmona i Cornet, parlà d'en Martí i Franquès, físic i meteoròleg l'any 1932. Fou publicat a la revista *Ciència*.

El cèlebre botànic dels Països catalans, Pius Font i Quer, a qui la Facultat de Farmàcia va retre homenatge l'any 1988, també va fer palès en el centenari de la seva mort l'any 1932 la figura d'en Martí i Franquès, com a rellevant botànic.

Un professor de la Facultat de Farmàcia de Barcelona, n'Enric Moles i Ormella, mencionà un discurs sobre la tasca d'en Martí en el camp de la Química, publicat en els *Anales de la Sociedad Española de Física y Química* l'any 1932.

S'ha de tenir en compte que Enric Moles i Ormella ha estat i és considerat com un dels químics més destacats de l'Estat espanyol, i, per tant, comportaria un reconeixement públic a la seva carrera docent, científica i de recerca en el context de les ciències químiques.

Així queda demostrat en la seva obra titulada *Del momento científico español 1775-1885*, publicat a l'Academia de Ciències Exactas, Físicas y Naturales de Madrid l'any 1934.

Sens dubte, i a manera d'homenatge, hem de mencionar a Antoni Quintana i Marí que el 23 d'agost de l'any 1932 va llegir a l'Ateneu de Tarragona un discurs amb motiu del primer centenari de la mort d'en Martí i Franquès, que perfilà a Martí com a ciutadà i home de ciència. S'ha de tenir en compte que Quintana Marí va ésser secretari de la Comissió organitzadora del I Centenari de la seva mort.

Són moltes les publicacions d'en Quintana que reflecteixen la figura de Martí i Franquès (Martí d'Ardenya) químic i botànic, com ara la publicada a *Archeion* a París l'any 1934.

En les Memòries de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, hi ha perfilada amb gran rigorositat la figura d'en Martí com meteoròleg, botànic, químic, filòsof i també la seva vinculació a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts i a la Reial

Acadèmia Médico-pràctica de Barcelona, així com a la Societat Econòmica d'Amics del País de Tarragona.

En data 24 de gener de 1935 és quan apareix aquesta publicació, endinsada en el perfil biogràfic i científic, que destaca com a primera memòria original sobre Antoni Martí, model de crítica serena i desapassionada sobre la debatuda qüestió de la síntesi de l'aigua.

En la revista catalana sobre Ciència i Tecnologia *CIÈNCIA*, s'explica que Martí i Franquès enalteix el nom de Catalunya i molt especialment el de Tarragona dins el context de la cultura universal.

Altres conferències i publicacions anteriors com les de Frederic Rahola, Josep Ixart, Dampier-Whetham S.C., Jaume Parcet entre molts d'altres són un precedent en les aportacions vers la figura de Martí i Franquès i el seu entorn, àmpliament desenvolupades per Quintana Marí en els anys posteriors i ja citades anteriorment.

Sens dubte, les paraules de Pius Font i Quer, Josep Estalella i Enric Moles han d'ésser recordades per tots els investigadors de la ciència i la tècnica a casa nostra.

D'una manera puntual s'ha de dir que la figura de Martí i Franquès com a botànic ha estat plasmada l'any 1982 per les figures cabdals de la botànica contemporània Oriol de Bolós i Eugeni Serra i Ràfols, com a químic, Josep Sánchez Real i com a ciutadà destacat a Tarragona en parlà Josep Adserà i Martorell.

La intervenció d'Enric Cassasas i Simó parlant de la Química de la troposfera i de Martí Franquès com a experimentador nat, ha estat publicada en el 150 aniversari de la seva mort, que a més ha estat completada amb altres autors destacats.

Una altra publicació recent de Salvador Rovira titulada: Antoni Martí i Franquès i l'Altafulla del seu temps (1752-1832), realitzada pel Centre d'Estudis d'Altafulla l'any 1982, complementen les dades obtingudes fins ara.

Una tesi doctoral sobre estudis complementaris del científic català Antoni Martí i Franquès realitzada per M. Dolors Esqué i dirigida per A.M. Carmona i Cornet, realitzada a modus d'homenatge a Antoni Quintana i Marí com el màxim exponent d'aportació a aquesta gran figura, va ser presentada a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona.

Amb això, les autores d'aquesta comunicació creiem haver contribuït a la informació adient i correcte d'aquest personatge català de gran transcendència universal, tenint en compte que Catalunya ha estat el bressol de la seva ciència.

Per tant, és un deure moral a complir en el context de la història de la ciència, reconèixer la tasca duta a terme pels científics i els historiadors de la ciència portaveus de la ciència catalana i tarragonina de reivindicació intel·lectual i científica a través de la gran figura científica d'Antoni Martí i Franquès.